

Αναδιφώντας το χθες (276)

Σχολικό Μουσείο: ένας πρώτος απολογισμός μετά από δέκα χρόνια λειτουργίας (1)

■ Του ΧΑΡΗΣ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Συμπληρώθηκε από τον περασμένο Δεκέμβριο η πρώτη δεκαετία λειτουργίας του Σχολικού Μουσείου του Δήμου Ρεθύμνης στην Αμνάτο. Την επέτειο αυτή μαζί μ' εκείνη των 24 χρόνων από την ίδρυσή του, στον Δήμο Αρκαδίου τότε, θα γιορτάσουμε την **Πέμπτη 24 Αυγούστου στις 7.30 μ.μ.** σε μια κεντρική εκδήλωση στη δροσλούστη αυλή του Μουσείου, όπως αυτές που διοργανώνουμε κάθε καλοκαίρι εδώ και χρόνια. Νωρίτερα θα ξεναγήσουμε τους ενδιαφερόμενους στις εγκαταστάσεις μας (Μουσείο, Βιβλιοθήκη, Αίθουσα Προσομοίωσης Διδασκαλίας, Αγροκτίριο, Ζωοκήπιο, Υπαιθριο Σχολείο κ.ά.), ενώ η καθαυτή εισήγηση, που θα κάνει ο υπογραφόμενος, θα περιλάβει ιστορικό με ταυτόχρονη προβολή εικόνων. Εμβόλιμες θα πραγματοποιηθούν μουσικοθεατρικές παρεμβάσεις από τους εθελοντές συνεργάτες του Μουσείου **Γιώργο Κανακάκη, Αντώνη Μαυράκη, Τάσο Κόλλια, Δέσποινα Μαυράκη, Νίκο Δερεδάκη, Ζαχαρία Λαγουδάκη, Μανόλη Κοτζαμπασάκη, Αναστασία Μαντζουράνη, Παύλο Πατεδάκη και Γιώργο Κτιστάκη.** Στο τραγούδι θα βοηθήσουν οι μαθήτριες του «Μουσικού Καρπού» **Χρυσάνα** και **Μαρία-Χριστίνα Θεοδωράκη.** Στη συνέχεια θα τιμηθούν με επαιούς οι κατά καιρούς πρόεδροι του Εφορευτικού Συμβουλίου του Μουσείου και η εκδήλωση θα λήξει με την καθιερωμένη μικρή αλλά ποιητική δεξίωση. Θα συντονίσει ο Πρόεδρος του Πολιτιστικού Συλλόγου **Βασίλης Βαμβακάς.**

Βέβαια η ιστορία του Μουσείου, όταν και εάν κάποτε γραφεί αναλυτικά, θα ξεκινά όχι πριν από μια δεκαετία αλλά πριν από ένα τέταρτο του αιώνα, όταν ως υπεύθυνος του Τμήματος Περιβαλλοντικής Αγωγής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης είχα απευθυνθεί τον Απρίλιο του 1999 εγγράφως στον νεοϊδρυμένο τότε Δήμο Αρκαδίου. Του ζητούσα εν ολίγοις τόσο τη διάθεση του διδασκλήριου της Αμνάτου, που μόλις είχε σταματήσει να στεγάζει το ιστορικό σχολείο του χωριού, όσο και τη βοήθειά του για την ίδρυση και λειτουργία ενός Μουσείου που κανένας μας δεν γνώριζε τότε τι μπορεί να είναι ακριβώς, ενός Μουσείου Σχολικού. Σημειώτεον ότι όχι μόνο στην Ελλάδα ήταν κάτι το άγνωστο αλλά και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Ο αξιωματικός **Νομπέλ Αρμάν** είχε αναλάβει να ανακαλύψει σχετικά ιδρύματα και το αποτέλεσμα της αναζήτησής του δεν ήταν ενθαρρυντικό, πλην τριών παρόμοιων μουσείων στις μεγαλουπόλεις του Παρισιού, της Ζυρίχης και του Βελιγραδίου (φωτογραφία από επίσκεψή μου το 2019), που κι αυτά είχαν χαρακτήρα άλλα των ακαδημαϊκών κι άλλα παροχής ανα-

Η προϊστορία πάντως του Μουσείου έχει τις απαρχές της ακόμα πιο πίσω, στο 1997 και 1998, στα δημοσιεύματα δηλαδή τόσο του **Αντώνη Δαφέρμου** (φωτογραφία από τιμησή του στο Μουσείο) όσο και στα δικά μου για την αξιοποίηση των κλειστών διδασκλήριων του νομού Ρεθύμνης. Αναφέρομαι σε έναν μεγάλο αριθμό επιφανών κτηρίων, τα οποία το έτος 1999, που είχα διεξάγει έρευνα πεδίου και κυκλοφόρησα σχετικό βιβλίο και ψηφιακό δίσκο με τη βοήθεια του **Θωμά Κρεβετζάκη**, έφταναν τα 130. Σήμερα υπερβαίνουν τα 160, αριθμός που φανερώνει μια μεγάλη διεύθυνση της εκπαίδευσης στη ρεθεμνιώτικη ύπαιθρο και μια εξίσου μεγάλη επένδυση πόρων, στο μεγαλύτερο μέρος τους από τις τοπικές κοινωνίες και λιγότερο από το κράτος. Στα πλαίσια λοιπόν της πολιτισμικής χρήσης των κλειστών παιδιδασκλήριων ήρθε η ιδέα για ένα Σχολικό Μουσείο, η οποία παρουσιάστηκε αναλυτικά στην Δ' Παγκρήτια Συνάντηση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων στον «Φάλκωνα» το 2002, βάζοντας -θεωρώ- έτσι με τη γνωστοποίησή της τις βάσεις για την ίδρυση και άλλων σχολικών μουσείων, όπως εκείνου της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο «Ξενία» και του Μουσείου Σχολικής Ζωής στα Χανιά, αλλά και μεταγενέστερων συλλόγων, όπως στις Μέλαμπες Αγίου Βασιλείου και στο Νεφς Αμαρί.

προσπαθώντας να τα διαφυλάξουμε από τα καλόπαιδα που έσπαζαν τα τζάμια σε πρώτη φάση και σε δεύτερη ακολουθούσε ο όλεθρος. Χαρακτηριστική ήταν η εικόνα σχολικής τουαλέτας από την οποία είχε αφαιρεθεί η πόρτα και είχε αντικατασταθεί από έναν σχολικό χάρτη, ενώ θέση χαρτιού υγιείας υπείχαν σχολικές εγκύκλιοι, καρφωμένες σε πρόκα κοντά στη λεκάνη...

Να σημειώσουμε μια επίσης ουσιαστική ενέργεια, την επισκευή μιας σειράς διδασκλήριων του Δήμου Αμαρίου (Συβρίτου και Κορηντής) με ενέργειες του δημάρχου και -καθόλου τυχαία- εκπαιδευτικού στο επάγγελμα **Στέφανου Σημαντήρα.** Η νέα χρήση των διδασκλήριων, η πολιτισμική και μουσειακή στην περίπτωση μας, ήταν ο ένας στόχος. Ο άλλος ήταν η διάσωση, τεκμηρίωση και έκθεση του υλικού που περιείχαν τα διδασκλήρια αυτά και ιδιαίτερως των αρχείων τους, τα οποία είναι ούτως ή άλλως πολύτιμα για την τοπική ιστορία. Ιδιαίτερα στα χωριά μας, τα τεκμήρια της ιστορίας τους πλην των μνημειακών (κτηρίων, κρηνών κ.λπ.) δεν είναι άλλα από τα δύο και μοναδικά αρχεία τους, το εκκλησιαστικό και το σχολικό. Σχεδόν μάλιστα το σχολικό αρχείο είναι το μοναδικό υπάρχον, όταν αυτό έχει διασωθεί. Να θυμίσω ότι τα περισσότερα από τα σχολεία έκλεισαν σε αντιπαράθεση με τις τοπικές κοινωνίες και ότι οι δάσκαλοι μας δεν είχαν συχνά το κουράγιο να μεταφέρουν στο σχολείο απορροφήσής τους τα αρχεία τους, πλην των Μαθητολόγιων. Στο Μουσείο αρχείο και εποπτικό υλικό από τα κλειστά σχολεία είχαμε αρχίσει να συγκεντρώνουμε συστηματικά από το 1996, με τον βοήθό μου και αργότερα αντικαταστάτη **Γιώργο Πολάκη.** Κατ' ουσίαν βέβαια δεν νομιμοποιούμασταν, το κάναμε με δική μας πρωτοβουλία και ευθύνη.

Προτάσεις για ίδρυση του Μουσείου μας είχαν γίνει από τον Κισσό Αγίου Βασιλείου και από το Αποδούλου Αμαρίου. Και οι δύο προτάσεις ήταν εκκυστικές και βάσιμες, αφού μάλιστα και τα δύο αυτά χωριά κατάφεραν να επισκευάσουν με σεβασμό και πολύ προσεκτικό τρόπο τα διδασκλήρια τους. Όμως βρίσκονταν μακριά από τον χώρο συγκεντρώσεως του μαθητικού πληθυσμού στις μέρες μας, που υπολογίζαμε ότι θα αποτελούσε

μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου **Μαρία Κανακάκη, Πέτρο Σπινιαδάκη, Στέλιο Κοτζαμπασάκη** και **Ζαχαρία Λαγουδάκη** για το τι σκοπεύαμε να δημιουργήσουμε στο χωριό τους, έκαναν αμέσως πίσω στο αίτημά τους, και στο εξής αποδείχτηκαν οι μεγαλύτεροι συμπαραστάτες του Μουσείου. Να σημειώσουμε ότι ο Σύλλογος διατηρεί στην Αμνάτο ένα αξιόλογο ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο (φωτογραφία). Κι αν σήμερα λειτουργεί το Σχολικό Μουσείο είναι εξαιτίας ακριβώς του Συλλόγου αυτού, ο οποίος διαισθάνθηκε τα οφέλη που θα προσπόριζε στο χωριό. Πραγματικά, οι δρόμοι του εδώ και δέκα χρόνια έχουν ζωντανέψει από τις παιδικές φωνές, γεγονός που του χαρίζει αισιοδοξία και το κάνει να ξεχνά ότι κάποιες γειτονιές του έχουν ουσιαστικά ερημώσει. Για την ακρίβεια βέβαια είχαμε ζητήσει κατά σειρά προτίμησης τα διδασκλήρια της Αμνάτου, της Λούτρας, της Αρχαίας Ελευθέρας, του Παγκαλοχωριού και των Χαρκίων, εφόσον ολοκληρωνόταν ο δρόμος από το Αρκάδι το τελευταίο.

Τον Απρίλιο λοιπόν του 1999, ως υπεύθυνος του Τμήματος Περιβαλλοντικής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και του Κέντρου Περιβαλλοντικής Αγωγής και Ενημέρωσης «Φάλκονας», έκανα αίτηση στον Δήμο Αρκαδίου για την παραχώρηση του διδασκλήριου. Όμως ένα παρόμοιο αίτημα παραχώρησης του κτηρίου για δική του χρήση, μιας και δεν διέθετε στέγη, είχε κάνει και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αμνάτου. Όταν όμως τους ενημερώσαμε, τον τότε πρόεδρο **Γιώργο Κανακάκη** και τα

περισσότερων ωρών που έχω αφιερώσει στο Μουσείο της. Η πλακέτα με κάνει επίσης να ξεχνώ τον τραυματισμό μου σ' αυτό όταν, αγωνίζοντας την ηλικία μου το 2012, κατέπεσα από την οροφή μαζί με τη σκάλα που με στήριζε. Ευτυχώς η ηλικία δεν ήταν ακόμα τόσο μεγάλη, ώστε να εκπληρωθεί το ρηθέν για τους λόγους για τους οποίους μπορεί να φύγει από τη ζωή ένας γέρος!

Ο Πολιτιστικός Σύλλογος της Αμνάτου άδραξε κυριολεκτικά την ευκαιρία στον αέρα. Πιστεύω ότι αναγνωρίζω την ανδρεία που το Μουσείο προσέφερε στο χωριό, αφού μάλιστα μ' έχει τιμήσει γ' αυτήν σε εκδήλωση το έτος 2015. Στον σχετικό έπαινο, που απεικονίζει το γνωστό αναγεννησιακό θύρωμα της Αμνάτου (φωτογραφία), αναγράφει: «Τούτο τον τόπο ανέδειξε, που έχει ιστορία, γ' αυτό κι εκείνος σε τιμά, που 'χει μεγάλη αξία». Δεν ξέρω αν έχω κάποια αξία, όπως διατείνεται η πλακέτα, πάντως την έχω πάνω στο γραφείο μου ως αντιστάθμισμα των εκατοντάδων μεταβάσεων μου στην Αμνάτο και των ακόμα

Ήταν επίσης ο Δήμαρχος Αρκαδίου **Γιώργος Φανουργάκης** το 1999, ο οποίος αποδείχτηκε διορατικός και δεκτικός και στήριξε ουσιαστικά την προσπάθεια. Ο ίδιος ήρθε επανειλημμένα στον «Φάλκωνα» με τον πρόεδρο του Δημοτικού Συμβουλίου **Γιώργο Κατικά** και παρακολούθησαν εκδηλώσεις του, ενώ από τον Σύλλογο της Αμνάτου η **Μαρία Κανακάκη** (φωτογραφία) κατέβαινε επί μέρους στο Ρέθυμνο με το λεωφορείο και ως ακολούθουσε στο Περιβαλλοντικό Κέντρο, προκειμένου να παρακολουθήσει εκπαιδευτικά προγράμματα, σαν αυτά που δυο δεκαετίες αργότερα προσφέρουμε στο Σχολικό Μουσείο. Και ευελπιστούμε ότι θα τα κάνουμε καλύτερα, παίρνοντας τη σκυτάλη από τον «Φάλκωνα» και διοργανώνοντας την ΣΤ' κατά σειράν Παγκρήτια Συνάντηση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων την προσεχή άνοιξη ή λίγο αργότερα.

την επωνυμία «Δημοτικό Μουσείο Ιστορίας Ελληνικής Εκπαίδευσης» και τον διακριτικό τίτλο «Σχολικό Μουσείο». Καταγράφω τιμητικά τα ονόματα των δημοτικών συμβούλων που πήραν τη ομόφωνη θετική απόφαση: Πρόεδρος **Γεώργιος Κατικός**, Αντιπρόεδρος **Ευγενία Κοτζαμπασάκη-Ψαρουδάκη**, Γραμματέας **Γιάννης Πετρακάκης**, μέλη **Αριστείδης Αντωνάκης, Στέφανος Βαβαδάκης, Γιάννης Κονταξάκης, Μανόλης Μανωλακάκης, Στέλιος Ξεζάκης, Μαθιός Παπαδάκης, Μανόλης Πατεράκης, Γιώργης Πολιουδάκης, Βασίλης Στρατιδάκης, Νίκος Συριανόγλου και Νίκος Φαρρός.** Ο **Γιώργος Φανουργάκης** έκανε και κάτι άλλο σημαντικό: όρισε πρώτον υπεύθυνο του Εφορευτικού Συμβουλίου του Μουσείου έναν εμπνευσμένο άνθρωπο και εκπαιδευτικό, τον **Γιάννη Κονταξάκη**, ο οποίος έτρεξε πολύ για την επισκευή του κτηρίου, με τις απαραίτητες όχι μόνο συντηρήσεις αλλά και αναδιομορφώσεις. Έτρεξε ακόμα και στην Αθήνα για να παραλάβει και να μη χαθούν οι προσφορές της Αργίνης Φραγκούλη. Στη φωτογραφία επίσκεψη και πικ νικ εκπαιδευτικών της Περιβαλλοντικής στο υπό διαμόρφωση ακόμα διδασκλήριο το έτος 2000.

Πρώτη ενέργεια ήταν η εισήγηση του θέματος στο Δημοτικό Συμβούλιο, η έγκρισή απ' αυτό και αργότερα από την Περιφέρεια Κρήτης και στη συνέχεια η δημοσίευση σε Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου με

στασία **Μαντζουράνη** (φωτογραφία από ορκιμοσύνη). Μέλη ορίστηκαν ο **Γιώργος Πολιουδάκης**, ο **Γιάννης Δασκαλάκης**, η **Βαρβάρα Κιαγιά**, ο **Σταύρος Πετρουλάκης**, η **Μαρία Ψαρουδάκη**, η **Ειρήνη Γκακιντζή**, ο **Τάσος Τσιλιγκάνος**, ο **Γιώργος Κανακάκης** και ο υπογραφόμενος, μαζί με τον **Γιώργο Πολάκη**, αφού ο τελευταίος υπεύθυνος Περιβαλλοντικής, παρότι καταγόμηνος από την Αμνάτο, δεν θέλησε να συμμετάσχει, απαξιώνοντας λεκτικά την προσπάθεια και δικαιώνοντας απολύτως τη φήμη των δημοσίων υπαλλήλων. Το ίδιο δεν θέλησε να συμμετάσχει ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, παρότι κλήθηκε κι αυτός εγγράφως. Η θητεία της **Αναστασίας Μαντζουράνη** κατά τη δεύτερη τετραετία Μανωλακάκη υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματική, με την κατασκευή νέας ηλεκτρικής εγκατάστασης, την επιστροφή των παλετών, την κατασκευή των προθηκών αλλά και το ξεκίνημα της καταγραφής του υλικού. Η καλή με Τασία έτρεξε πολύ, προκειμένου να μη χαθεί η ευκαιρία για το χωριό του άνδρα της, αφού ο ίδιος είχε απογοητευτεί πια επί μια πενταετία και πλέον και βρισκόμουν σε διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία του Μουσείου σε άλλο Δήμο.

Θα πρέπει ν' αναφέρω εδώ ότι εξαρχής αποφασίσαμε να μην περιμένουμε τους πακτωλούς των ευρωπαϊκών προγραμμάτων, από τους οποίους το μεγαλύτερο μέρος εξαφανίζον οι μελέτες, αλλά να προχωρήσαμε στα κτηριακά έργα με τους περιορισμένους ίδιους πόρους του Δήμου. Ακολούθησαν οι δύο δημοκρατικές θητείες του **Μανώλη Μανωλακάκη** και ο ορισμός δύο εφορευτικών συμβουλίων, υπό τον **Νίκο Σταυριδάκη** και την **Ανα-**

Λίγο αργότερα ξεκινήσαμε να δεχόμαστε δειλά, «πιλοτικά» θα το λέγαμε σήμερα, κάποια σχολεία, σ' ένα πρόγραμμα που είχαμε σχεδιάσει στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ονομαζόταν (διατηρώντας το ίδιο όνομα μέχρι σήμερα) «Μια μέρα στο σχολείο των γονιών και των παππούδων μου». Το είχαμε εμψυχώσει στην Κωρωτή, το είχαμε εμψυχώσει στη Λαγκά και τώρα είχε έρθει η ώρα της Αμνάτου. Για ν' αποδώσω μάλιστα «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι», οφείλω να ομολογήσω ότι το είχα εμπλουτίσει με βάση το αντίστοιχο «Μια μέρα στο σχολείο το 1880» του Ελ-

ληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, τις υπεύθυνες του οποίου **Μαρία Διαμαντή** και **Ειρήνη Μπουτσούρη** είχαμε καλέσει στο Ρέθυμνο η Περιβαλλοντική από κοινού με τον Πολιτιστικό Σύλλογο και το Πολυκλαδικό Λύκειο. Απ' ό,τι βλέπουμε λοιπόν η προϊστορία του Μουσείου πηγαίνει ακόμα πιο πίσω, 33 χρόνια για την ακρίβεια, όταν διοργανώσαμε το πρώτο σχετικό πρόγραμμα στο κλειστό ήδη τότε διδασκλήριο της Λαγκάς Μυλοποτάμου (φωτογραφία του έτους 1990). Οπωσδήποτε από τον Δεκέμβριο του 2012 ξεκινήσαμε να προσφέρουμε πέραν των ξεναγήσεων και εκπαιδευτικά προγράμματα. Σ' αυτά όμως καθώς και στους εθελοντές μας και σε άλλα πολλά θ' αναφερθούμε στις επόμενες «Αναδιφρήσεις», που θα δημοσιεύουν την μεθεπόμενη Παρασκευή, μετά την εβδομαδιαία ανάπαυση των «Ρεθεμνιώτικων Νέων».

Τα χωριά μας έχουν κατοίκους που τα πονούν

Είναι οπωσδήποτε κοινότητα η παραπάνω διατύπωση, όμως, με τη σημερινή ερήμωση των χωριών μας, θα πρέπει να την επαναλαμβάνουμε. Οι άνθρωποι αυτοί όχι μόνο αγαπούν τον τόπο τους αλλά και τον γνωρίζουν, είναι δηλαδή «κατεχάρηδες», και δεν φεύγουν από τους και χρόνους για να τον γνωρίσουν και σ' άλλους. Πριν λίγες μέρες στο Σελί ο **Τίτος Δασκαλάκης** απέδειξε ότι έχει και τα τρία αυτά χαρίσματα, οδηγώντας με στα κατάρβραχα τη παλιότερη βραχοκλισιά του Αγίου Αντωνίου αλλά και σε μια δεύτερη το «Μοναστηράκι» (φωτογραφία), πιθανόν της Αγίας Βαρβάρας, η οποία ανήκει στην πρώιμη Βενετοκρατία. Όλα αυτά στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της εργασίας μου για τις βραχοκλισιές του Ρεθύμνου, 130 τον αριθμό, που βρίσκεται ήδη στο τυπογραφικό ατελιέ, στην πρώτη της διόρθωση. Να είναι καλά λοιπόν ο Σελλιανός φίλος και να συνεχίσει να τιμά τον τόπο του και να ενδιαφέρεται για την ιστορία του. Να είναι καλά κι ο φίλος μηχανικός **Νίκος Δασκαλάκης** που μεσολάβησε και φτάσαμε έτσι σε προσθήκη στο βιβλίο και μάλιστα διπλή!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ. Παιδαγωγικής - ιστορικός ερευνητής - συγγραφέας, strharis@yahoo.gr, 2831055031